Jaroslav Praisler (Pardubice)

NÁZVY SBORŮ CÍRKVE ČESKOSLOVENSKÉ HUSITSKÉ

NAMES OF CONGREGATIONS OF THE CZECHOSLOVAK HUSSITE CHURCH

The paper deals with the names of congregations (churches) of the Czechoslovak Hussite Church (CHC). This topic has not yet been covered onomastically, so this article is the first contribution to the description of the onymy of the CHC congregations. In classification according to the motivation of naming, it is possible to distinguish objects named after Jan Hus and according to other personalities. Names taken from other churches are marginal and so are names based on the general Christian tradition. Church service objects in the appellative component of the denomination typically have the word *sbor* (congregation). Other words in the appellative component are *modlitebna* (prayer room), *kaple* (chapel), or *kostel* (church). We can divide the basic types of name structures: the most common is Someone's Something (for example, Husův sbor /Hus's Congregation/) and Something Someone's (e.g., sbor Tůmy Přeloučského /the congregation of Tůma Přeloučský/), other types are marginal. The most common name is Husův sbor (the Hus's Congregation); this designation is appellativized.

Key words
proper name; motivation; structure of denomination; Czechoslovak Hussite Church; onomastics

Klíčová slova
vlastní jméno; motivace; struktura pojmenování; Církev československá husitská; onomastika

Zatímco patrociniím katolických (i pravoslavných) kostelů onomastika věnovala již poměrně hodně zájmu (viz např. Boháč, 1994; Cekota – Kolařík – Komárek, 1995; Jokeš, 2011; Jokeš, 2013), práce o názvech protestantských kostelů mi z prostředí české onomastiky není známa, práce o sborech Církve československé husitské (CČSH) také ne.[1] Od jejího založení v roce 1920 vznikly na území Čech, Moravy a českého Slezska stovky staveb, z nichž velká část je architektonicky poměrně signifikantní a dotváří obraz architektonického vývoje daného města či obce. Fenoménu sborů CČSH se věnovali zejména architekti a urbanisté (a také teologové),[2] z hlediska onomastického se však jedná, zdá se, o oblast nepopsanou, tento článek je tak prvním příspěvkem k dané problematice.[3]

---

1 Církev československá husitská čistě protestantskou církví není. Vyrostla z prostředí katolické moderny, ačkoliv je ve značné míře protestantskou teologií ovlivněna.

2 Zatím nejnověji a nejuceleněji publikace Sbory Církve československé husitské – architektonické dědictví našich regionů (kolektiv autorů, 2018).

3 V roce 2020 oslavila Církev československá husitská 100 let, budiž jí tato práce věnována k tomuto výročí.

Církev československá husitská

Pro popsání onymie sborů CČSH je vhodné nastínit alespoň základně její vývoj. Církev vznikla v lednu 1920 z hnutí katolického modernismu v návaznosti na dědictví české reformace. Dne 11. ledna 1920 byla slavnostně vyhlášena v chrámu svatého Mikuláše na pražském Staroměstském náměstí (Filipi, 2008, s. 36). Její program souzněl určitým způsobem s názory T. G. Masaryka o vyzdvižení humanitních hodnot české reformace a významu náboženství pro moderního člověka. Církev zdůrazňovala svébytnou národní křesťanskou kulturu, k níž patří Cyril a Metoděj, mistr Jan Hus a čeští bratří. Nová církev se tak přihlásila k odkazu české reformace a zejména husitství, jak později stvrdila i přijetím přívlastku „husitská" do svého názvu v roce 1971 (od svého vyhlášení až do tohoto roku se nazývala toliko Církev československá). V letech 1940 až 1945 se jmenovala Církev českomoravská (Salajka, 2007, s. 3).[4] Dnes je třetí nejsilnější církví v České republice.

Sbory CČSH

Církev po svém vzniku začala spontánně využívat římskokatolické kostely; věřící se shromažďovali v tělocvičnách, sálech, na náměstích, v přírodě. Když začalo být jasné, že římskokatolická církev nově vzniklé církvi kostely nevydá[5] a ani nepovolí sloužení bohoslužeb nové církve ve svých objektech,[6] začala CČSH se stavbou sborů. První takový sbor, *Husův dům*, vznikl roku 1923 v Hořelici u Prahy (dnes součást Rudné) (Wenzlová – Popelová – Brankov, 2018, s. 43). V následujících dvaceti letech vyrostlo mnoho sborů, po počátečním stylovém hledání se architekti přiklonili k funkcionalistickým či konstruktivistickým stavbám. Jednoduché kostelní stavby z první poloviny 20. století jsou vnímány jako „typické sbory (kostely)" CČSH (Salajka, 2007, s. 5). Mnoho náboženských obcí však sídlí v budovách porůznu adaptovaných, mnohdy jako kostel nevyhlížejících, další sídlí v převzatých synagogách, v kostelích po německojazyčných evangelících (typicky v Sudetech) anebo v bývalých katolických kostelích. Pro svatostánek (ústřední budovu náboženské obce) používá církev výraz „sbor".[7]

---

4 V celé této práci o ní však budu pro přehlednost psát jako o Církvi československé husitské (se zkratkou CČSH), nehledě na historické období, o němž bude řeč.

5 CČSH argumentovala, že se v předbělohorském období jednalo o kostely vesměs utrakvistické (Butta, 2018, s. 29–30).

6 Jsou ovšem doloženy i případy, kdy byl jeden kostel spoluužíván CČSH a římskými katolíky, byť dočasně.

7 Na rozdíl od Českobratrské církve evangelické, kde slovo sbor označuje místní organizační jednotku církve (u katolických církví farnost). Tuto jednotku CČSH označuje jako náboženskou obec (Filipi, 2008, s. 103). Tento fakt však například mapy.cz často ignorují, při rozklik-

Tak se označovaly shromažďovací objekty i ve staré jednotě bratrské (Butta, 2018, s. 31). Některé bohoslužebné objekty se pak nazývají chrám. Menší shromaždiště v domech umístěných v občanské zástavbě jsou modlitebny (Salajka, 2007, s. 5). Typickým (a nejčastějším) názvem bohoslužebného objektu církve je *Husův sbor*, další sbory mají pojmenování z obecné křesťanské tradice či nesou označení podle postav spojených s českou reformací (Butta, 2018, s. 31), mnoho jich nese také jméno prvního patriarchy církve a jejího zakladatele Karla Farského (Salajka, 2007, s. 5).[8]

Názvy sborů z onomastického hlediska

Názvy kostelů, kaplí, modliteben (a tím pádem i církevních objektů CČSH) jsou na rozhraní mezi toponymy (neboť jsou geograficky pevně fixovány) a chrématonymy (poněvadž jsou produktem lidské činnosti). Až na výjimky[9] nemají sbory CČSH patrociniální charakter.

Obecně se dá říci, že označení sborů CČSH mají (kromě základních onymických funkcí: nominalizační, diferenciační) funkci honorifikující (ideologizující). Funkce diferenciační v užším smyslu (v uzavřeném onymickém souboru sborů CČSH) je však v některých případech oslabena: například na území statuárního města Ostravy nalezneme deset sborů s názvem *Husův sbor*, další *Husovy sbory* jsou hned za jeho hranicemi: v Petřvaldě, Rychvaldě a Vratimově. U označení *Husův sbor* můžeme pozorovat ústup onymické funkce diferenciační i v širším slova smyslu, a to za prvé díky vysokému počtu objektů s tímto názvem a za druhé (což souvisí s prvním uvedeným) kvůli apelativizaci tohoto pojmenování, kdy dochází k ústupu i dalších onymických funkcí. Tomu se budu věnovat v závěrečné kapitole.

Pravopis

Názvy typu *sbor Páně*, *sbor Jana Želivského*, *tvrz Víry* by se měly dle platné kodifikace psát s malými písmeny u druhové složky pojmenování (viz Svobodová, 2015, s. 200–201). Oficiální pojmenování (zanesená v knize *Sbory církve československé husitské – architektonické dědictví našich regionů*)[10] však kodifikaci nedodržují a jsou v nich psány druhové složky pojmenování – v případech, kdy

nutí mapových značek u sborů CČSH se začasté objevuje nesmyslný nápis – *Kostel Sboru XY*, například v Příbrami: *Kostel Sboru Mistra Jakoubka ze Stříbra*, což vlastně znamená **kostel kostela Mistra Jakoubka ze Stříbra*.

8 Tato tvrzení z literatury posléze porovnáme s reálným stavem.

9 Viz kapitoly o ostatních názvech a o patrociniích udělených CČSH.

10 Kolektiv autorů, 2018.

předcházejí propriální složce – písmeny velkými. Takto v rozporu s kodifikací jsou psány názvy sborů i v týdeníku CČSH *Český zápas* (třeba Lukasová, 2019)[11] nebo na internetových prezentacích jednotlivých náboženských obcí; stejně tak často odporuje pravopisu způsob psaní sborů v popiscích v mapách.cz (třeba *Sbor apoštola Pavla* v Polici nad Metují). Zaznamenal jsem i další prohřešky vůči kodifikaci (psaní mistra Jana Husa s velkým *M* – v textech vzniklých po r. 1993 apod.). V této práci však píši názvy všech sborů výhradně v souladu s platnou kodifikací.

Vzorek a metodologie

V práci jsem vycházel z *Rejstříku aktuálních staveb sborů a bohoslužebných prostor CČSH* (Wenzlová – Sladkowski – Brankov – Nováček, 2018, s. 321n), zaobíral jsem se tak pouze (současnými) názvy existujících sborů. Některé sbory a modlitebny nemají vlastní jméno a jsou označovány pouze jako *sbor CČSH*, resp. *modlitebna CČSH*,[12] ty jsem do vzorku nezahrnul. Ve vzorku je po tomto omezení 281 objektů, čtyři z toho mají dvojí název, vzorek tak obsahuje celkem 285 pojmenování. Ve statistikách pracuji s názvy objektů, které mají názvy dva, jako by se jednalo o dva samostatné názvy.[13] Jsou-li objekty zaznamenány v mapách.cz,[14] porovnával jsem způsob zápisu jejich názvu v rejstříku a v mapách.cz, některé rozdíly jsem využil při argumentaci v práci.

Klasifikace sborů dle motivace pojmenování

Pokusíme-li se klasifikovat názvy sborů CČSH z hlediska motivace pojmenování, můžeme vydělit tyto typy, kterými jsou: 1) sbory nesoucí jméno mistra Jana Husa, 2) sbory nesoucí jméno jiných osob (než M. Jana Husa), 3) sbory s názvy převzatými a 4) ostatní. První skupinu vyděluji zvlášť z těchto důvodů: mistr Jan Hus má ve věrouce a zejména v tradici CČSH zásadní význam, a je tak po něm pojmenováno velmi velké množství bohoslužebných objektů a prostor církve (a také nepřímo církev samotná). Do skupiny 2) jsem zařadil sbory nesoucí jméno jiných osob než Jana Husa; nezařadil jsem do ní sbory nesoucí jméno Ježíše Krista

[11] Ne však vždy – např. církevní historik Martin Jindra se drží platné kodifikace (Jindra, 2016).

[12] V rejstříku se píše: „Pokud stavba nemá ani žádný explicitní současný ani bývalý název, je označena jako ‚sbor CČSH', ‚modlitebna CČSH' atd." (Wenzlová – Sladkowski – Brankov – Nováček, 2018, s. 321).

[13] Jedná se o: *kostel svatého Petra a Pavla* / *Husův sbor* v Kadani, *kostel Všech svatých* / *Husovu kapli* v Dobříkově u Chocně, *modlitebnu Biskupa Urbana* / *Farského síň* v Kadani a *Husův památník* / *skalní Husovu kapli* v Klokočí u Turnova.

[14] V mapách většinou nejsou zaznamenány objekty adaptované z běžných domů, modlitebny ve stavbách sloužících primárně k jinému účelu apod.

Graf 1: Podíl jednotlivých skupin názvů při klasifikaci dle motivace pojmenování

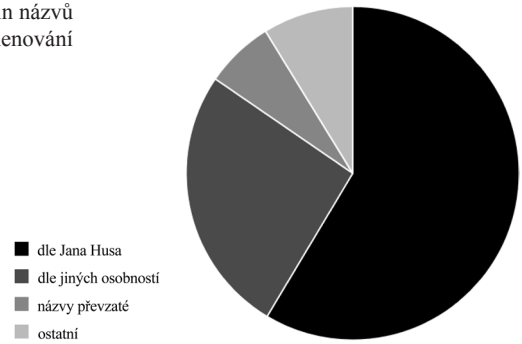

(zde se jedná o osobu zcela zásadní pro celé křesťanské náboženství a také osobu božskou), ty jsem zařadil do skupiny 4). Skupina 1) zabírá s počtem 167 názvů takřka 60 % všech názvů (*Husových sborů* je z toho 147, což je více než polovina všech pojmenovaných objektů CČSH).[15] Skupina 2) je reprezentována 74 stavbami (26 %), skupina 3) stavbami 19 (7 %) a skupina 4) (ostatní) 25 názvy (9% podíl).

Tabulka 1: Počet a zastoupení jednotlivých typů názvů dle motivace pojmenování

Skupina	Počet	Procentuální podíl
dle Jana Husa (1)	167	58,60
dle jiných osobností (2)	74	25,96
názvy převzaté (3)	19	6,67
ostatní (4)	25	8,77
celkem	**285**	**100,00**

Sbory pojmenované dle osobností (kromě mistra Jana Husa) – skupina 2)

Ve skupině sborů pojmenovaných podle ostatních lidí (skupina 2)) jsem vydělil tyto podskupiny: 2a) osobnosti české reformace a husitství, 2b) osobnosti CČSH, 2c) osoby spojené s prvotním křesťanstvím, 2d) osoby spojené s cyrilometodějskou tradicí a 2e) ostatní.

V rámci této skupiny převažuje podskupina 2b) s 31 názvy (43 %), těsně následuje podskupina 2a) s 29 názvy (39 %), názvy spojené s cyrilometodějskou tradicí nese šest sborů (8 %) a jméno Alberta Schweitzera, nezařaditelné mezi ostatní, sbory dva (3 %).

[15] Kromě názvu *Husův sbor* se objevují názvy *Husova kaple*, *kaple Mistra Jana Husa*, *Husův dům*, *Husův památník*, *skalní Husova kaple* či *kostel Mistra Jana Husa*.

Zastoupení jednotlivých podskupin v rámci skupiny 2) je znázorněno v této tabulce:

Tabulka 2: Počet a zastoupení jednotlivých typů názvů ve skupině 2)

Podskupina	Počet	Procentuální podíl
česká reformace a husitství (2a)	29	39,19
CČSH (2b)	32	43,24
prvotní křesťanství (2c)	5	6,76
cyrilometodějská tradice (2d)	6	8,11
ostatní (2e)	2	2,70
celkem	**74**	**100,00**

Podskupina 2a) obsahuje sbory nazvané podle osobností české reformace a husitství. Nejvíce objektů nese jméno Jana Amose Komenského (6), poté husitského vojevůdce Jana Žižky z Trocnova (5); po třech objektech „mají" Prokop Holý (Veliký) a Jiří z Poděbrad; jméno Jana Blahoslava a Jana Želivského nesou dva objekty. Jméno následujících osobností nese pouze jeden sbor: Jeroným Pražský, mistr Jakoubek ze Stříbra, mistr Martin z Počátek, Tůma Přeloučský a Ambrož Hradecký. Do této podskupiny jsem zařadil i kostel Jeronýma Pražského a Jana Husa.[16]

V podskupině 2b) naprosto převažují objekty nesoucí jméno zakladatele CČSH Karla Farského; těch je 28, jsou mezi nimi zejména objekty s druhovou složkou sbor, ale také lesní kaple, kaple, modlitebna a síň. Takřka všechny nesou Farského jméno i s jeho titulem (ve formě zkratky dr.). Zbylé tři názvy této podskupiny si pak mezi sebe rozdělují další osobnosti CČSH: Alois Spisar, Gustav Adolf Procházka a Antonín Urban.

V podskupině 2c) nalézáme celkem šest staveb, nesoucích jméno osob (světců) prvotního křesťanství: *kostel svatého Jana a Pavla* v Malíně u Kutné Hory, kadaňský *kostel svatého Petra a Pavla*, *modlitebnu Jana Křtitele* a tři *sbory Apoštola Pavla*.

V podskupině 2d) se nacházejí sbory odkazující k cyrilometodějské tradici, konkrétně pět staveb nesoucích jméno Cyrila a Metoděje a také *sbor Opata Prokopa* v Sázavě – sv. Prokop, po němž je sbor pojmenován, byl opatem Sázavského kláštera, kde se nejdéle udržela slovanská liturgie, již přinesli právě Cyril a Metoděj, proto jej řadím do skupiny 2d).

Specifickou podskupinou 2e) jsou dva sbory nesoucí jméno Alberta Schweitzera (1875–1965), protestantského teologa, lékaře, filantropa a nositele Nobelovy

[16] Byť by měl náležet i do skupiny 1), pro snazší statistiku jsem ho zařadil pouze do jedné.

ceny za mír,[17] který je mezi osobnostmi, po nichž jsou pojmenované sbory, výjimkou (jako jediný cizinec – vyjma osob prvotního křesťanství a světců z převzatých patrocinií).

Převzaté názvy – skupina 3)

Zcela specifickou skupinou z hlediska motivace pojmenování shledávám názvy, které jsou převzaty CČSH společně s kostelem od jiných církví, proto je také vyděluji do samostatné skupiny 3). Jedná se o názvy kostelů, jež původně sloužily katolickým církvím (římsko- a řeckokatolické) či německé evangelické církvi. Motivací pojmenování nebylo při přebírání kostela sbor (kostel) nějaké postavě (světci) dedikovat, název byl pouze převzat a dále užíván v nezměněné podobě. Jedinečným případem je pak v této skupině *kostel svatého Vladimíra* v Mohelnici, jenž je původně svatyní evangelickou, nyní však užívanou společně CČSH a pravoslavnou církví, již ji zasvětila svému světci Vladimírovi, což jako název sboru používá i husitská církev. Jak je uvedeno výše, do této skupiny patří také názvy původně katolických kostelů, které jsou v rámci CČSH dosti specifické, majíce patrociniální charakter. Dobrým příkladem je *kostel (chrám) sv. Mikuláše* na pražském Staroměstském náměstí, který je pro církev velmi významným místem: 11. ledna 1920 zde byla totiž vyhlášena; pohřben je zde také její zakladatel Karel Farský. Je však nutno zmínit, že ne všechny převzaté kostely (jak katolické, tak evangelické) užívá dnes CČSH pod jejich původním názvem: třeba původní římskokatolická *kaple svaté Anny* v Počátkách dnes nese jméno *sbor Mistra Martina z Počátek*, řeckokatolický *kostel sv. Paraskivy* přenesený z Podkarpatské Rusi do Blanska dnes nese jméno *Husův sbor*, stejně se jmenuje i původní (německo) evangelický *Křížový kostel* v Jablonném v Podještědí.[18]

Zastoupení převzatých názvů od jednotlivých církví znázorňuje další tabulka:

Tabulka 3: Počet a zastoupení jednotlivých typů názvů ve skupině 3)

Podskupina	Počet	Procentuální podíl
římskokatolické (3a)	12	63,16
řeckokatolické (3b)	1	5,26
evangelické (3c)	5	26,32
pravoslavné (3d)	1	5,26
celkem	**19**	**100,00**

[17] O A. Schweitzerovi např. Brázda, 2015.
[18] Toto nebývá často reflektováno a kostely se uvádějí s původními názvy, např. na mapách.cz.

Názvy ostatní – skupina 4)

V rámci skupiny 4) převažují názvy odkazující k obecné křesťanské tradici (9 názvů, tj. 36 %): *tvrz Víry*, *kaple Souznění*, *sbor Znovuzrození* a názvy dedikované Ježíši Kristu / Bohu (10 názvů, tj. 40 %): *sbor Páně*, *sbor Ježíše knížete míru*. Do této skupiny jsem zařadil i původní patrocinium CČSH *kostel sv. Ducha*. Podskupina 4c), sdružující názvy související s českou reformační tradicí (nikoliv však po osobnostech české reformace), čítá šest názvů (24 %), mezi nimiž jsou *Betlémské kaple*, *Betlémský dům* a také *sbor Božích bojovníků*.

Zastoupení jednotlivých podskupin v rámci skupiny 4) znázorňuje další tabulka:

Tabulka 4: Počet a zastoupení jednotlivých typů názvů ve skupině 4)

Podskupina	Počet	Procentuální podíl
obecná křesťanská tradice (4a)	9	36,00
Ježíš Kristus / Bůh (4b)	10	40,00
česká reformační tradice (4c)	6	24,00
celkem	**25**	**100,00**

Patrocinia udělená CČSH

Zajímavým typem pojmenování sborů jsou patrocinia udělená CČSH. Takové názvy jsem excerpoval čtyři: vždy mají typický patrociniální charakter, nejsou však převzaté od církví, jimž původně kostely patřily – ačkoliv se jedná vždy o stavby od nich převzaté. Zdá se, že CČSH se nelíbili světci, jimž byl kostel zasvěcen, ale z jakéhosi (snad pietního) důvodu se rozhodla zachovat typickou patrociniální formu pojmenování a zasvětila své nové sbory jiným světcům, pro církev přijatelnějším: původní starokatolický *kostel Panny Marie ustavičné pomoci* v Novém Boru dostal název *kostel sv. Ducha*, původně římskokatolický *kostel svatého Jana Křtitele* v Malíně u Kutné Hory byl namísto Janu Křtiteli zasvěcen svatému Janovi[19] a Petrovi. Původní římskokatolickou hradní *rotundu svatého Václava* v Týnci nad Sázavou dedikovala CČSH sv. Cyrilu a Metoději a evangelický *kostel Nejsvětějšího Salvátora*[20] v Kadani dnes užívá husitská církev pod jménem *kostel svatého Petra a Pavla*. Tyto názvy jsem původně zamýšlel zařadit mezi názvy ostatní (skupina 4)), nakonec jsem se rozhodl je rozřadit mezi

[19] Janu Evangelistovi, apoštolovi.

[20] Evangelické chrámy mají obykle nepatrociniální názvy, některé luterské sbory však u svých chrámů užívaly i názvů patrociniálních, což byl i případ německojazyčného sboru v Kadani.

skupinu názvy osob a skupinu ostatní (podskupina dle Ježíše Krista / Boha) – neboť z hlediska motivace zde převažuje akt pojmenování podle jednotlivé osoby, resp. části svaté Trojice, nikoli akt přebírání formy pojmenování, kdy se jedná spíše o záležitost formální stránky, ačkoliv ta svým patrociniálním charakterem do motivace pojmenování zasahovala v tom smyslu, že omezila výběr osob na světce, božské osoby (dost dobře by nešlo sbor pojmenovat **kostel sv. Jeronýma Pražského*).

Motivace: regionální spřízněnost

U motivace pojmenování můžeme vypozorovat i jakousi „regionální spřízněnost“, tj. situaci, kdy sbory nesou název osoby spřízněné s regionem, s městem, kde se sbor nachází. Uvedu zde příklady: *sbor Kněze Ambrože* (v Hradci Králové; podle Ambrože Hradeckého, husitského kněze z Hradce Králové), *sbor Tůmy Přeloučského* (v Přelouči; podle Tůmy Přeloučského, osobnosti jednoty bratrské, jenž se v Přelouči narodil), *sbor Dr. Karla Farského* (ve Vysokém nad Jizerou, poblíž leží Farského rodiště Škodějov, kde se navíc nachází *lesní kaple Dr. Karla Farského*, o motivaci regionální spřízněnosti lze uvažovat i u semilského *sboru Dr. Karla Farského*), *sbor Mistra Martina z Počátek* (v Počátkách), *sbor Krále Jiřího z Poděbrad* (Poděbrady), *sbor Jana Žižky z Trocnova* (v Trhových Svinech, poblíž Trocnova), *sbor Aloise Spisara* (v Praze na Spořilově, kde A. Spisar, přední teolog CČSH, působil), *sbory Jana Blahoslava* v jeho rodišti Přerově a v nedalekých Morkovicích, kde byl zvolen biskupem jednoty bratrské, a další.

Klasifikace dle formálního hlediska: dle druhové složky pojmenování

Z hlediska formální stránky pojmenování jsem nejprve klasifikoval názvy podle druhové složky pojmenování. V tomto třídění převažují názvy (více než 75 %) s druhovou složkou sbor, což je vzhledem k tomu, že se jedná o základní označení bohoslužebné budovy CČSH, logické. Méně je již kaplí, modliteben[21] a kostelů, sedm je domů, tři jsou chrámy, dvě síně a po jednom památník, rotunda, tvrz, sborový dům, lesní kaple a skalní kaple.

Počty a procentuální podíl jednotlivých typů názvů dle druhové složky jsou zaznamenány v této tabulce:

[21] Přičemž i objekty, které já bych osobně označil (na první pohled) za modlitebnu či za kapli, mají v názvu slovo sbor; „typ objektu“ podle rejstříku často nesouhlasí s druhovou složkou názvu: např. *Husův sbor* v Dolním Bousově je typ modlitebna atd.

Tabulka 5: Počet a zastoupení jednotlivých typů názvů dle druhové složky pojmenování

Druhový název	Počet	Procentuální podíl
sbor	214	75,09
kaple	29	10,18
kostel	14	4,91
modlitebna	10	3,51
dům	7	2,46
chrám	3	1,11
síň	2	0,70
sborový dům	1	0,35
lesní kaple	1	0,35
skalní kaple	1	0,35
tvrz	1	0,35
rotunda	1	0,35
památník	1	0,35
celkem	**285**	**100,00**

Klasifikace dle formálního hlediska: struktura pojmenování

Druhou klasifikaci dle formální stránky jsem provedl podle struktury pojmenování. Vydělil jsem tak celkem šest typů pojmenování: *Něčí něco*, *Nějaké něco*, *něco Někoho*, *něco Něčeho*, *něco Něco* a *něco Něčí*.[22]

Nejběžnějším typem je *Něčí něco* (170 výskytů, 60 % ze všech názvů) – typicky se jedná o *Husův sbor*, z dalších můžeme uvést třeba *Milíčovu kapli* nebo *Žižkův dům*. Třetina všech názvů má strukturu *něco Někoho* (95 výskytů), přičemž složka *Někoho* (tedy propriální) může být jednočlenná (*chrám Spasitele*, *sbor Spasitele*) nebo, což je častější, vícečlenná (*sbor Jana Amose Komenského*, *sbor Ježíše knížete míru*, *sbor Božích bojovníků*, *kostel Mistra Jana Husa a Jeronýma Pražského* nebo *modlitebna Biskupa Urbana*). Zde bychom mohli u vícečlenných propriálních složek vydělit ještě podskupinu *něco Někoho a Někoho* – tam by patřil uvedený *kostel Mistra Jana Husa a Jeronýma Pražského* nebo také *rotunda svatého Cyrila a Metoděje*, tj. případy, kdy jsou sbory dedikovány více osobnostem. Zvláštním případem pak je *lesní kaple Dr. Karla Farského*, jež má vícečlennou druhovou složku, stejně tak *skalní Husova kaple*, která má vícečlennou druhovou složku rozštěpenou.

Podtypem typu *něco Někoho* je ještě *něco Někoho někde*: v oficiálním pojmenování to je *kostel sv. Jana Křtitele na prádle*, neoficiální součástí názvu je složka

[22] Velká a malá n/N označují velké/malé písmeno dle kodifikace.

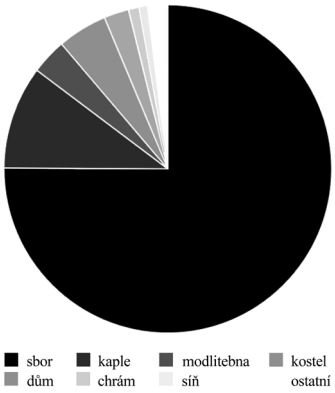

Graf 2: Podíl jednotlivých druhových složek názvu

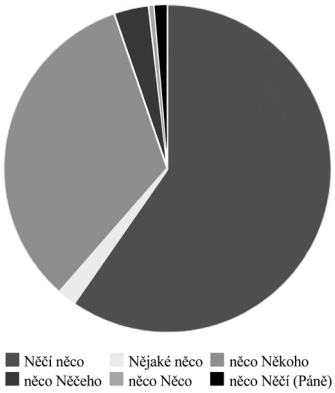

Graf 3: Klasifikace dle formálního hlediska – struktury pojmenování

někde i u *kostela svatého Václava na Zderaze* (tak jej uvádí třeba Wikipedie (Wikipedie, 2020)). Pojmenování tohoto podtypu jsou vžité historické názvy.

Třetím nejběžnějším typem je typ *něco Něčeho* (10 výskytů, 3,5 %) – i zde může být propriální složka jednočlenná (*tvrz Víry*, *sbor Smíření*, *kaple Souznění*) nebo vícečlenná (*kaple Víry, naděje a lásky*).

Typ *něco Něčí* je okrajový a všechny čtyři výskyty náleží pojmenování *sbor Páně*, kde je v propriální složce archaický (nesklonný) tvar přivlastňovacího adjektiva *Páně* (od slova *Pán* ve významu Bůh).[23] Zcela okrajový je pak typ *něco Něco*, zastoupený jediným případem (*sborový dům Betlém*) s vícečlennou druhovou složkou.

Tabulka 6: Počet a zastoupení jednotlivých typů názvů dle struktury pojmenování

Typ	Počet	Procentuální podíl
Něčí něco	170	59,65
něco Někoho	95	33,33
něco Něčeho	10	3,51
Nějaké něco	5	1,75
něco Něčí	4	1,40
něco Něco	1	0,36
celkem	**285**	**100,00**

[23] Viz heslo *páně* ve Slovníku spisovného jazyka českého (SSJČ, 2020).

Za povšimnutí pak stojí, že sbory nesoucí jméno jedné osobnosti mohou mít jinou formální stránku pojmenování: *sbor Jana Žižky z Trocnova* (v Trhových Svinech) vs. *Žižkův sbor* (v Praze na Žižkově) vs. *Žižkův dům* v Přibyslavi; *sbor Krále Jiřího z Poděbrad* (Poděbrady) vs. *sbor Jiřího z Poděbrad* ve Tmani na Berounsku. Prokop Holý, označovaný též jako Prokop Veliký, „má" sbory nesoucí obě jeho jména (*sbor Prokopa Holého* v Olomouci-Černovíře vs. *sbor Prokopa Velikého* v Kouřimi a v Bakově nad Jizerou).

Husův sbor jako apelativum?

Při výzkumu jsem si povšiml, že označení *Husův sbor* v některých případech nefunguje jako proprium, nýbrž jako apelativum. Uvedu zde některé: v mapách.cz je patnáct sborů CČSH, které se *Husův sbor* nejmenují, mají jiný název, jako *Husův sbor* jsou však v mapě označeny (opačný stav jsem zaznamenal pouze u případů, kdy se jedná o stavbu CČSH převzatou, což je ale jiný problém). Sbor na pražském Žižkově, jenž má jako oficiální název *Žižkův sbor*, je v mapách.cz označen jako *Husův sbor J. Žižky* (viz Obrázek 1), spořilovský *sbor Aloise Spisara* pak jako *Husův sbor Aloise Spisara*. V těchto případech opravdu nevystupuje označení *Husův sbor* jako proprium, nýbrž právě jako apelativum ve významu ‚sbor Církve československé husitské'. Dalším příkladem budiž název diplomové práce Milana Kudyna *Husovy sbory v Čechách a na Moravě. Architektura 1920–1940*. V této práci se autor nezabývá jen stavbami s názvem *Husův sbor*, ale i stavbami s názvy jinými a s pojmenováním *Husův sbor* pracuje jako s apelativem. To, že se dnes používá označení *Husův sbor* pro jakýkoliv sbor CČSH, dokládají i webové stránky města Vysoké nad Jizerou, kde má podstránka o tamějším *sboru Dr. Karla Farského* nadpis Husův sbor, přičemž se na začátku textu píše „Ve sboru ThDr. Karla Farského ve Vysokém nad Jizerou (…)" (Vysoké nad Jizerou), což dokládá, že autor stránky/textu si byl vědom toho, že se stavba jmenuje *sbor Dr. Karla Farského* (i když „upřesnil" v názvu Farského titul), a přesto použil v nadpisu pojmenování *Husův sbor*. Na webových stránkách Národního památkového ústavu najdeme pozvánku na přednášku Husovy sbory v Libereckém kraji, v níž se mimo jiné píše: „Tyto nové sakrální stavby, **Husovy sbory**, vznikaly na území (…). Přihlášení se nové církve k Československé republice se odrazilo i v místě vzniku **Husových sborů** v oblastech s převažujícím českým obyvatelstvem. V letech 1925–1939 vzniklo na území dnešního Libereckého kraje celkem sedm pozoruhodných novostaveb, první z nich v letech 1925 ve Vysokém nad Jizerou, další následovaly v Držkově, Přepeřích, Jenišovicích, Lomnici nad Popelkou, Semilech a Turnově." [zvýraznění JP] (Národní památkový ústav).

Nastiňuji tedy tuto hypotézu: **Označení Husův sbor funguje nejen jako proprium, ale také jako apelativum, a to ve významu ‚(jakýkoliv) sbor (kostel) Církve československé husitské'.** Její potvrzení či vyvrácení je však již nad rámec této práce.

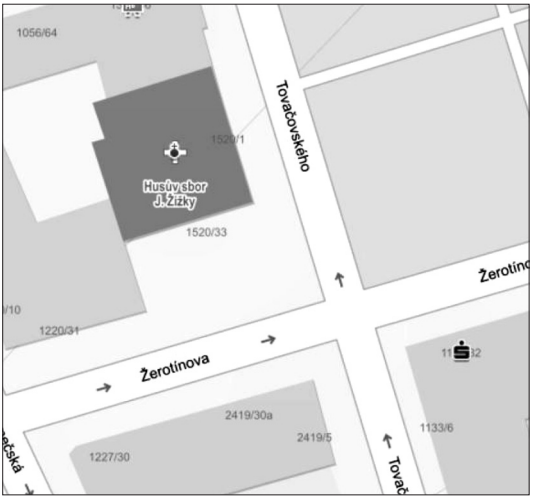

Obrázek 1: Husův sbor J. Žižky, zdroj mapy.cz

U označení *Husův sbor* dochází k apelativizaci z toho důvodu, že se jedná o nejčastější pojmenování sboru CČSH (více než 50 % pojmenovaných objektů). Díky absenci krátkého, všeobecně přijímaného a výstižného označení (u ČCE *evangelický kostel*[24] × *sbor Církve československé husitské*) pro sbor CČSH (existuje pojmenování *husitský kostel*, jež má ale konotaci se středověkým husitstvím; přesto apelativu *Husův sbor* do určité míry konkuruje)[25] se tak jeho obecným označením stal právě *Husův sbor*. Vzhled typických staveb CČSH navíc napomáhá používání názvu obsahující slovo sbor, neboť nevypadá jako kostel, alespoň tak, jak si jej uživatelé jazyka typicky představují.

Závěr

V článku jsem se zabýval onymií sborů Církve československé husitské, čímž jsem se snažil přispět k jejímu popisu. Provedl jsem klasifikaci dle motivace pojme-

[24] Toto označení může označovat i kostely jiných evangelických církví, kupříkladu (dnes již zaniklé) Německé evangelické církve v českých zemích, Slezské církve evangelické augsburského vyznání nebo Luterské evangelické církve augsburského vyznání.

[25] Sousloví *husitský kostel* má v ČNK 707 výskytů, sousloví *Husův sbor* 4124 (KonText, syn v8, zákl. heslo). (Některé výskyty *husitského kostela* jsou však ve významu kostela sloužícího středověkým husitům.) Dříve se používalo označení *československý kostel*, to se používalo před r. 1971, kdy se název církve rozšířil o signifikantnější přívlastek husitská. V Českém národním korpusu je pouze 28 dokladů výskytu tohoto pojmenování (KonText, syn v8, zákl. heslo). Stejně tak už se neoznačují příslušníci církve kolokviálně *čechoslováci*, ale *husiti*.

nování: nejčastěji jde o pojmenování dle mistra Jana Husa, následují pojmenování podle jiných osobností (typicky dle osob spjatých s českou reformační tradicí nebo CČSH). Menší podíl tvoří názvy přejaté od jiných církví a názvy vycházející z obecné křesťanské tradice. Okomentoval jsem také výjimečné patrociniální názvy. Klasifikoval jsem sbory CČSH dle formálního hlediska dvěma způsoby: dle druhové složky pojmenování a dle jeho struktury. Nejčastější (a typickou) druhovou složkou názvu je slovo *sbor*, poměrně často se vyskytují *kaple* a *modlitebny* či *kostely*. Nejčastější strukturou je typ *Něčí něco* (např. *Husův sbor*) a typ *něco Někoho* (např. *sbor Kněze Ambrože*). Na závěr jsem nastínil hypotézu o apelativizaci (původně pouze) propriálního označení *Husův sbor*.

PRAMENY

JINDRA, M. (2016): K historii sboru Mistra Jakoubka ze Stříbra. *Český zápas*, 96, s. 3.

KUDYN, M. (2008): *Husovy sbory v Čechách a na Moravě. Architektura 1920–1940*. Diplomová práce. Olomouc: FF UPOL.

LUKASOVÁ, K. M. (2019): 80. výročí táborského Sboru Božích bojovníků. *Český zápas*, 99, s. 1–2.

MACHÁLEK, T. (2014): *KonText – aplikace pro práci s jazykovými korpusy*. Praha: FF UK. [on-line]. Dostupné z <http://kontext.korpus.cz>. cit. 2020-02-12.

Mapy.cz <http://mapy.cz> cit. 2020-02-12.

Národní památkový ústav: Husovy sbory v Libereckém kraji [online]. <http://www.npu.cz/cs/uop-liberec/pro-media/8887-husovy-sbory-v-libereckem-kraji> cit. 2020-02-12.

Vysoké nad Jizerou. Husův sbor [online]. <http:// www.vysokenadjizerou.cz/husuv-sbor/os-1067> cit. 2020-02-12.

WENZLOVÁ, A. – SLADKOWSKI, M. – BRANKOV, N. – NOVÁČEK, O. (2018): Rejstřík staveb sborů a bohoslužebných prostor Církve československé husitské. In: *Sbory Církve československé husitské – architektonické dědictví našich regionů*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební ČVUT.

Wikipedie. Kostel sv. Václava (Zderaz). <http:// cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svatého_Václava_(Zderaz)> cit. 2020-02-12.

LITERATURA

BOHÁČ, Z. (1994): *Patrocinia v Čechách v době předhusitské a barokní. Pražské arcibiskupství 1344–1994: sborník statí o jeho působení a významu v české zemi*. Praha: Zvon, s. 164–178.

BRÁZDA, O. (2015): Albert Schweitzer – doktor z pralesa a jeho filozofie úcty k životu (k 50. výročí úmrtí). *Živa*, 63, 101, s. 121–124.

BUTTA, T. (2018): Liturgický prostor a jeho pojetí v Církvi československé husitské. In: *Sbory Církve československé husitské – architektonické dědictví našich regionů*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební ČVUT.

CEKOTA, V. – KOLAŘÍK, J. – KOMÁREK, K. (1995): *Patrocinia v olomoucké arcidiecézi*. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.

Český národní korpus. [on-line] <https://www.korpus.cz> cit. 2020-02-12.

FILIPI, P (2008): *Malá encyklopedie evangelických církví*. Praha: Libri.

JOKEŠ, P. (2011): *Farní organizace na středověké západní Moravě*. Brno: Matice moravská.

JOKEŠ, P. (2013): Soupis patrocinií na západní Moravě. *Časopis Matice moravské*, 132, 1, s. 113–149.

Kolektiv autorů (2018): *Sbory Církve československé husitské – architektonické dědictví našich regionů*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební ČVUT.

SALAJKA, M. (2007): *Portrét Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská.

SSJČ: *Slovník spisovného jazyka českého*. [on-line] <http://https://ssjc.ujc.cas.cz> cit. 2020-02-12.

SVOBODOVÁ, I. (ed.) (2015): *Psaní velkých písmen v češtině*. Praha: Academia.

WENZLOVÁ, A. – POPELOVÁ, L. – BRANKOV, N. (2018): Sakrální architektura Církve československé husitské – její vývoj a utváření v počátečním období (1920–1950). In: *Sbory Církve československé husitské – architektonické dědictví našich regionů*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební ČVUT.

Jaroslav Praisler
japrjun@seznam.cz
Lexova 2164
530 02 Pardubice